

ทฤษฎีด้านการสื่อสาร

โรเจอร์ (Rogers) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารในเชิงปฏิบัติว่า "การสื่อสารคือกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสาร ไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร"^๑ วัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งของการสื่อสารก็คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

โรเจอร์ (Rogers) ได้กล่าวถึงผลของการสื่อสาร ๓ ประการคือ^๒

๑. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร (Change in Reciever's knowledge)
๒. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (Change in Reciever's attitude)
๓. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมพฤติกรรมของผู้รับสาร (Change in Reciever's behavior)

วิลเบอร์ ชราม (Wilbur Schramm)^๓ ได้พูดถึง การสื่อสารทำอะไรได้บ้างไว้ว่า ประโยชน์อย่างหนึ่งของการสื่อสารคือ การสอน (instruction) ซึ่งมี outward aspect คือการให้ความรู้ และมี inward aspect คือการเรียนรู้

^๑ E.M. Rogers, Communication Strategies for Family Planning, p.43.

^๒ Ibid, p.49.

^๓ Wilbur Schramm, Men, Message and Media: A Look at Human Communication, (New York:Harper & Row, Publishers, 1973) p.34.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่า การให้คำแนะนำมารดา (Mothercraft) โดยใช้สื่อบุคคล บรรยายประกอบภาพพลิก เป็นการสื่อสารวิธีหนึ่ง ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์หรือมีประสิทธิผล คือการเพิ่มความรู้อ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ได้รับการแนะนำหรืออบรม

ในศัพท์านุกรมสื่อสารมวลชน ให้ความหมายของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ไว้ว่า หมายถึงกระบวนการของการติดต่อสื่อสาร หรือการแสดงปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างบุคคลสองคน หรือมากกว่านั้นขึ้นไปอาจเป็นสามคน หรือกลุ่มย่อย (Small group) แล้วแต่จำนวนคนที่เกี่ยวข้องในแต่ละสถานการณ์ การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ มีองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารครบถ้วน ซึ่งอาจจำแนกแจกแจงออกได้ชัดเจนนั้นตั้งแต่ ผู้สื่อสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิบัติการสนองกลับ (Feed back)

โรเจอร์ส (Rogers) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของสื่อบุคคลไว้ว่า ในด้านการส่งข่าวสาร แนวโน้มเป็นแบบสองทิศทาง การสื่อเนื้อหาเป็นแบบเผชิญหน้า ปฏิกริยาสนองตอบสูง ความสามารถในการเปิดรับสื่อสูง ความรวดเร็วต่อผู้ฟังจำนวนมาก และมีประสิทธิผลในด้านเปลี่ยนแปลงทัศนคติและข่าวสาร

รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ในลักษณะเผชิญหน้า (Face-to-Face) จัดเป็นรูปแบบที่มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่จะยอมรับที่จะร่วมมือปฏิบัติมากที่สุด และสื่อมวลชนจะเป็นตัวเสริมสร้างความรู้เบื้องต้นขณะที่สื่อบุคคลเป็นตัวสำคัญมากกว่าในการโน้มน้าวใจและเปลี่ยนทัศนคติ สามารถมีประสิทธิผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมปัญหา เช่น เพิ่มความรู้ขณะที่การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่า ซึ่งเรื่องเกี่ยวกับทัศนคตินี้ แชรรม (Schramm) ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มว่า ถึงแม้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลมาก แต่สื่อมวลชน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, แผนกสื่อสารมวลชนศาสตร์และสื่อสารมวลชน,
ศัพท์านุกรมสื่อสารมวลชน สันน บัณฑิติน, บรรณาธิการ. (กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐), ๑ : ส. ๕๐ - ๕๑.

ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลใดหรือถ้าได้ก็น้อยมาก หากไม่มีสื่อระหว่างบุคคล เขารวมกับสื่อมวลชนด้วย และหากสื่อทั้งสองอย่างทำหน้าที่ควบคู่กันไปก็สามารถที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้^๑

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connectionism Theory) ของ Thorndike ซึ่งประกอบด้วยกฎ ๓ ประการ คือ กฎแห่งความพร้อม กฎแห่งผลของความพอใจ และกฎแห่งการฝึกหัด แต่ในหนังสือวิจัยนำมาใช้ ๒ กฎคือ

กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ซึ่งมีใจความว่า^๒

"การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียน หรือพร้อมที่จะตอบสนอง เมื่อผู้เรียนพร้อมที่จะทำสิ่งใดแล้ว ใดทำ เขาจะเกิดความพึงพอใจ และจะไม่พอใจถ้าไม่ได้ทำ และในทางตรงกันข้ามถ้าผู้เรียนไม่พร้อมที่จะทำสิ่งใด แล้วถูกบังคับให้ทำ ย่อมนำมาซึ่งความไม่พอใจ และพอใจถ้าไม่ได้ทำ คำว่าพร้อมตามความหมายของ Thorndike หมายถึงความพร้อมอันเนื่องมาจากวุฒิภาวะ (Maturity) โดยมีพื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมและความพร้อมทางจิตใจ ความพร้อมในการรับรู้ และมีแรงจูงใจที่จะเรียน

^๑Wilbur Schramm, Mass Media and National Development :

The Role of Information in the Developing Countries (Stanford, California : Stanford University Press, 1964), pp. 139-140

^๒Ernest R. Hilgard and Gordon H. Bower Theories of Learning (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, Inc, 1975) pp. 32-33.

กฎแห่งผลของความพอใจ (Law of Effect) มีใจความว่า ผลของพันธะหรือสิ่ง
เชื่อมโยง (bond) ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองจะมีพลังถ้าผู้เรียนมีความพอใจใน
ทางตรงกันข้ามพันธะเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง จะไม่มีพลังถ้าผู้เรียนไม่ได้
รับความพอใจ หรืออาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้นั้นจะได้ผลดี ถ้าผู้เรียนได้รับความพอใจ
และจะเรียนได้ผลน้อยถ้าไม่ได้รับความพอใจ

ผู้วิจัยมีความคิดว่า โดยสัญชาตญาณของมนุษย์ นอกจากมีความต้องการทางเพศแล้ว
ยังมีความต้องการในการคุ้มครองดูแลบุตรควย ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์อย่าง
หนึ่ง หญิงมีครรภ์จึงน่าจะมีอารมณ์และความพอใจที่แสวงหาความรู้อันจะเป็นประโยชน์ใน
การดูแลตนเองและป้องกันบุตรควย อันจะเป็นผลให้การให้คำแนะนำเรื่องการปฏิบัติตนระหว่าง
ตั้งครรภ์ (Mothercraft) มีประสิทธิผลก่อให้เกิดการเพิ่มความรู้ และการเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติที่ดีขึ้น

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า อินทรีย์ และการตอบสนอง (S-O-R Theories)
นี้กล่าววว่า

"การเรียนรู้เป็นวัฏจักรของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ๓ ตัวคือ สิ่งเร้า
(Stimulus) อินทรีย์ (Organism) การตอบสนอง (Response) สิ่งเร้ามีความ
สำคัญต่อการเรียนรู่มาก สิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสหลายทางย่อมมีผลต่อการเรียนรู่มากกว่า
สิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสทางเดียว"^๒

การให้คำแนะนำมารดา (Mothercraft) โดยใช้สื่อบุคคล (Personal Media)
บรรยายประกอบภาพพลิก (Flip Chart) ได้อาศัยทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าอินทรีย์
และการตอบสนอง (S-O-R Theories) คือนอกจากการจะให้ความรู้โดยการบรรยาย

^๑ Hilgard and Bower op.cit. p.34.

^๒ Thomas E. Clayton, Teaching and Learning : A Psychological,
Perspective (Englewood Cliffs, N.I.: Prentice Hall, Inc., 1965) p.177.

โดย คำพูด (Verbal) และยังใช้สิ่งเราที่ไม่ใช่คำพูด (Non Verbal) อันได้แก่ภาพพลิกด้วย
 เพื่อให้สิ่งเรามาอาศัยวะสัมพันธ์หลายทางคือ ทางหูและทางตา ซึ่งจะไคผลมากกว่าสิ่งเรที่ผ่าน
 อวัยวะสัมพันธ์ทางเดียวคือกรบรยายแนะนำอย่างเดี่ยว และสิ่งเร (Stimulus) ต่าง ๆ
 จะใช้ไคผลถึงขึ้นเพราะผู้รับ (Organism) มีความพอใจ เนื่องจากความต้องการของผู้รับไค
 รับการตอบสนองตั้งกล่าวข้างตน ซึ่งจะ เป็นไปตามกฎแห่งผลของความพอใจในทฤษฎีกรเรียนรู
 ที่อ้างถึง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม (Theories of Attitude and Behavior change) ทฤษฎีนี้กล่าววว่า...

"การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือถ้ามีความรู้ ความเข้าใจดี ทัศนคติก็จะ
 เปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง ๓ อย่าง
 นี้ มีความเชื่อมโยงต่อกัน ฉะนั้นในการที่จะให้มีการยอมรับปฏิบัติในสิ่งใด ต้องพยายามเปลี่ยน
 ทัศนคติเสียก่อนโดยให้ความรู้"

Milton Rockeach ได้ให้ความหลายของทัศนคติว่า ทัศนคติเป็นการผสมผสาน
 หรือการจักระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวม
 ของความเชื่อนี้ จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกริยาตอบสนองในลักษณะที่
 ชอบหรือไม่ชอบ^๒

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไคหลายวิธี อาจจะเป็นโดยวิธีที่บุคคลไค
 รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนี้อาจจะมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากอุปกรณ์สื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่ง

^๑ Phillip G. Zimbardo, Ebbe B. Ebberson and Christina Maslach
Influencing Attitude and Changing Behavior. (London: Addison-Wesley
 Publishing Company 1977) pp. 49 - 53.

^๒ Milton Rockeach, Beliefs, Attitudes and Values (San Francisco:
 Jossey-Bass Inc. Published

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้ หรือการรับรู้ (cognitive component) เป็นที่เชื่อกันว่าถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านอื่น จะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็จะมีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางอารมณ์ (affective component) และส่วนประกอบด้านการปฏิบัติ (behavior component) จะเปลี่ยนแปลงด้วย

แมคไกวีย์ (Mc Guire) ได้อธิบายขั้นตอนของขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติซึ่งประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ ๕ ขั้น คือ การใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

McGuire ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้าขบวนการสื่อความหมาย หรือการติดต่อข่าวสาร ทำให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้วจะเกิดขบวนการ คือ การใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (yeilding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action) ในตัวผู้รับ การที่ขั้นตอนเหล่านี้จะเกิดในบุคคลหรือไม่นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้อาจจะมีส่วนทำให้บางขั้นตอนไม่เกิดขึ้นก็ได้

ในการศึกษาขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ^๒ เราจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ใคร (who) พูดยะไร (what) พูดยังไง (how) พูดยกัใคร (to whom) และเกิดอะไรขึ้น (effect)

^๑ W.J. Mc Guire, "Personality and Susceptibility to Social Influence," in E.F. Borgotta & W.J. Lambert (Eds.) Handbook of Personality Theory and Research (Chicago: Rand Mc. Nally, 1968), p.12.

^๒ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๘๖.

ใคร (who) ก็คือ แหล่งข่าว (source)

อะไร (what) ก็คือ ข่าว (message)

อย่างไร (how) ก็คือ วิธีการส่งข่าว (channel)

ให้กับใคร (to whom) ก็คือ ผู้รับหรือผู้ฟัง (reciever)

ผลที่เกิด (effect) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของการใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (Comprehension) การมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (Yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

กลุ่มของแหล่งข่าว ข่าว วิธีการส่งข่าว และผู้รับ ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารนี้ เป็นตัวแปรอิสระ (independent variables) มีผลต่อตัวแปรตาม ซึ่งได้แก่ความใส่ใจ ความเข้าใจ การเกิดมีสิ่งใหม่ การเก็บเอาไว้ และการกระทำ ดังนั้น กระบวนการสื่อสารจึงมีบทบาทใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างยิ่ง

ทฤษฎีทางจิตวิทยา

ทฤษฎีสัญชาตญาณ (Theories of Instincts) ซึ่งมีใจความว่า

“โดยปกติสัญชาตญาณของมนุษย์ นอกจากมีความต้องการอาหาร ความต้องการทางเพศแล้ว ยังมีความต้องการคุ้มครอง ดูแลบุตร (Maternal Drive) ซึ่งนับเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างหนึ่งด้วย”^๑

ความวิตกกังวล (Anxiety)

ความวิตกกังวลเป็นเรื่องที่นักจิตวิทยาโดยเฉพาะนักจิตวิทยาคลินิก และจิตแพทย์ให้ความสนใจมาก แต่ละท่านได้ให้ความหมายของความวิตกกังวลไว้ดังนี้

หลุยส์ อี. เกรแฮม และ เอลิซาเบท เอ็ม คอนเลย์ (Lois E. Graham and Elizabeth M. Conley) กล่าวว่า

^๑ Hilgard and Bower, op.cit. p.319.

ความวิตกกังวลหมายถึงความเครียดที่เกิดจากความกลัวหรือความไม่สบายใจ ซึ่งเกิดจากความนึกคิดหรือทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองในอนาคตว่าจะมีอันตราย ไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดว่ามีสาเหตุจากอะไร เป็นสัญญาณอย่างหนึ่งที่เตือนให้บุคคลเตรียมตัวเพื่อต่อสู้กับสถานการณ์ที่คุกคามนั้น และพฤติกรรมที่แสดงออกอาจผิดปกติได้ถ้าสิ่งที่มาคุกคามนั้นมีความรุนแรงมาก สาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกดังกล่าวมีหลายประการทั้งจากภายนอกและภายในร่างกาย ส่วนความกลัวหมายถึงปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์ ต่อสิ่งที่มาคุกคาม ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุจากภายนอก แหล่งกำเนิดของความกลัวสามารถกำหนดได้อย่างแน่ชัด ซึ่งแตกต่างจากความวิตกกังวลในแง่ที่ว่า แหล่งกำเนิดของความวิตกกังวลนั้นมาจากสิ่งเร้าภายใน และไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดว่ามีสาเหตุจากอะไร ทั้งความวิตกกังวลและความกลัว จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาได้เหมือนกัน และเป็นส่วนหนึ่งของปฏิกิริยาตอบสนองทั้งหมดของแต่ละบุคคลต่อวิกฤติการณ์^๑

เอิร์นเนสท์ อาร์ ฮิลการ์ด (Ernest R. Hilgard) ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวล ความกลัวและแรงจูงใจไว้ว่า

ความวิตกกังวลมีสภาพคล้ายกับความกลัว และมีความสัมพันธ์กับความกลัวอย่างใกล้ชิด บางครั้งเรียกว่า "ความกลัวที่เลื่อนลาง" นอกจากนี้ยังมีความสำคัญในการจูงใจ ทั้งนี้เนื่องจากความวิตกกังวลเป็นสภาพที่บุคคลรู้สึกกระวนกระวายใจ เป็นความกลัวที่ต่างจากความกลัวธรรมดา คือ ความกลัวธรรมดานั้นมีสิ่งทำให้เกิด ความกลัวปรากฏเป็นรูปร่างให้เห็น แต่ความวิตกกังวลเป็นความกลัวซึ่งไม่มีวัตถุ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความวิตกกังวลเป็นความกลัวที่เลื่อนลาง แต่คล้ายกับความกลัวในแง่ที่ว่า เป็นสภาพที่ทำให้บุคคลรู้สึกไม่สบายใจ เกิดความเครียดสภาพเหล่านี้ทำให้บุคคลต้องการหนี จึงอาจกล่าวได้ว่าความวิตกกังวลเป็นแรงขับอย่างหนึ่งด้วย^๒

^๑ Lois T. Graham and Elizabeth M. Conley, "Evaluation of Anxiety and Fear in Adult Surgical Patients," Nursing Research 20 (March-April 1971): 114.

^๒ Ernest R. Hilgard, Introduction to Psychology, 5th ed. (New York: Harcourt, Brace and Co., 1975), pp. 346 - 347.

ชาร์ล ไรครอฟท์ (Charles Rycroft) กล่าวว่า

ความวิตกกังวลคืออารมณ์ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับแรงขับตามธรรมชาติ เช่น ความหิว และความต้องการทางเพศ ความวิตกกังวลเป็นเรื่องที่ซับซ้อนโดยมีจุดเริ่มต้นมาจากความกลัว เป็นสภาพที่คง เรียกว่าทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ ซึ่งต้องการจัดให้หมดไปและเป็นตัวการที่ผลักดันให้คนเรากระทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นแรงจูงใจ^๑

ชาร์ล สไปร์เบอร์เกอร์ (Charles D. Spielberger) กล่าวว่า สภาพของความวิตกกังวลจะเป็นผลให้ประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของบุคคล และมีผลเสียต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลอีกด้วย ความวิตกกังวลมีความรุนแรงหลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของสิ่งที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล และประสิทธิภาพในการปฏิบัติการ เพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของผู้นั้น ความวิตกกังวลที่มีความรุนแรงน้อย อาจเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคล เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากกว่าสภาพที่บุคคลมีความวิตกกังวลรุนแรงมาก^๒

จากความหมายดังกล่าวแล้วข้างต้น อาจสรุปความหมายของความวิตกกังวลได้ว่าเป็นความรู้สึกที่บุคคลนั้นรู้สึกเหมือนถูกคุกคาม เสียภัย หรือตกอยู่ในอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือตกอยู่ในภาวะของความไม่มั่นคงปลอดภัย ไม่นั่นเอง ไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับตนเอง ความรู้สึกนี้ทำให้บุคคลเกิดความกระวนกระวาย หงุดหงิด มีความตื่นตัวที่จะเผชิญ และอาจถึงขั้นที่มีความตื่นเต้นมาก จนไม่สามารถควบคุมตนเองได้

ดักแมน และโซเรนเซน^๓ ได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับความวิตกกังวลไว้อีกว่า

^๑ Charles Rycroft, Anxiety and Neurosis (London: Allen Lane the Penquin Press, 1971) p.2.

^๒ Charles D. Spielberger, Anxiety and Behavior (New York: Academic Press, 1966), p.11.

^๓ Jean Luckmann and Faren Creason Sorensen, Medical Surgical Nursing A Psychophysiological Approach (Philadelphia: W.B. Saunders Company, 1974), pp.111 - 116,

๑. ความวิตกกังวลที่มีปานกลางจะช่วยให้คนปรับตัวในชีวิตประจำวันได้เพราะว่า ขณะที่เกิดความวิตกกังวลทำให้มีการตื่นตัว รู้จักคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาวางานที่มีสติ
๒. ถ้าระดับความวิตกกังวลเพิ่มขึ้น จะสูญเสียหน้าที่ต่าง ๆ ไปในขณะนั้น การรับรู้จะลดลง และขาดการปรับตัวที่ดี
๓. ผู้ป่วยที่มีความวิตกกังวลระดับสูง จะไม่เข้าใจได้แน่ชัดว่าสิ่งไหนที่เราบอก และหวังจะให้ปฏิบัติตาม

ทฤษฎีเกี่ยวกับความวิตกกังวล

จิตแพทย์และนักจิตวิทยาได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับความวิตกกังวลโดยมีทรรศนะเป็นสองฝ่าย ในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีและแนวความคิดที่สำคัญของแต่ละทฤษฎีเท่านั้น นักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์โดยการนำของ فروยด์ มีความเชื่อว่า "ความวิตกกังวลเป็นตัวที่จะบั่นทอนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน มีผลร้ายต่อบุคคลและเป็นต้นเหตุของโรคจิตและโรคประสาท"

นักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งคือ เคนเนท คัมบลิว สเปนซ์และโมวเรอร์ (Kenneth W. Spence and Mowrer) ซึ่งมีอีกชื่อหนึ่งว่า "ทฤษฎีแห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา" (The Iowa Theory) เป็นทฤษฎีที่มองความวิตกกังวลในแง่ดี โดยสรุปแนวความคิดที่สำคัญไว้ว่า "ความวิตกกังวลเปรียบเสมือนแรงขับหรือแรงจูงใจ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดพลังหรือเกิดแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ดังนั้นความวิตกกังวลจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อความเร็วและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน"^๒ จะสังเกตได้ว่าทฤษฎีของสเปนซ์ และโมวเรอร์ แตกต่างจากทฤษฎีและความเชื่อของนักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์โดยสิ้นเชิง

^๑Raymond H. Cattell and J.H. Scheir, The Meaning and Measurement of Neuroticism and Anxiety, (New York: The Ronald Press Co., 1961), p.245.

^๒Kenneth W. Spence, Behavior Theory and Learning, (Englewood Cliffs, N.J.; Prentice Hall, Inc., 1960), pp.126 - 127.

นอกจากทฤษฎีของทั้งสองกลุ่มดังกล่าวแล้ว ไอ จี ซาราสัน (I.G. Sarason) หรืออีกชื่อหนึ่งว่า "ทฤษฎีแห่งมหาวิทยาลัยเยล" (Yale Theory) ได้เสนอทฤษฎีของเขา ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ประนีประนอมระหว่างสองทรรศนะดังกล่าวข้างต้นโดยกล่าวว่า

ความวิตกกังวลจะมีผลร้ายต่อคนเราอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสิ่งเร้า รวมทั้งลักษณะของบุคคลด้วย เช่น เป้าหมายและค่านิยม เป็นต้น ดังนั้นความวิตกกังวลอาจมีทั้งผลดีและผลเสีย นอกจากนั้นบุคคลอาจพัฒนาวิธีการตอบสนองต่อความวิตกกังวลซึ่งวิธีการตอบสนองนั้น อาจจะมีความสัมพันธ์หรือไม่สัมพันธ์กับงานที่ทำได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของงาน และขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นรับรู้งานในลักษณะอย่างไร

ระดับของความวิตกกังวล

จากทฤษฎีดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า ความวิตกกังวลนั้นมีทั้งผลดีและผลเสียต่อบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของความวิตกกังวล ถ้าบุคคลมีความวิตกกังวลเล็กน้อย จะช่วยให้มีแรงจูงใจที่จะปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่ถ้ามูลบุคคลมีความวิตกกังวลรุนแรงมาก ก็จะทำให้ความสามารถและประสิทธิภาพของบุคคล เพราะความวิตกกังวลก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า (Fatigue) และขัดขวางต่อปฏิกิริยาของร่างกาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการหาประสิทธิผลของการให้คำแนะนำมารดา (Mothercraft) โดยการให้ข้อมูลครบถ้วนประกอบภาพพลิก นี้ยังไม่มีผู้เคยศึกษามาก่อน สำหรับโครงการให้คำแนะนำมารดาของหน่วยสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา โรงพยาบาลศิริราช ได้มีโครงการนี้มานานกว่า ๒๐ ปี โดยให้คำแนะนำเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างตั้งครรภ์และการ

^๑ Eugene E. Levitt, The Psychology of Anxiety, pp. 112 - 113. quoted in I.G. Sarason, Contemporary Research in Personality, (Princeton, N.J.: Van Nostrand, 1962), pp. 80 - 82.

ที่มาฝากครรภ์ ซึ่งส่วนใหญ่คัดเลือกเฉพาะมารดาครรภ์แรก สถิติของปี ๒๕๒๔ มีหญิงมีครรภ์เข้ารับคำแนะนำ ๔๕๐ คน แต่โครงการนี้ยังมีได้มีการศึกษาประสิทธิผลมาก่อน การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงไม่สามารถนำมาอ้างอิงได้ แต่พอจะรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

ชนพล โล่ห์สุวรรณ^๑ ได้ศึกษาประสิทธิผลของเสียงตามสาย ที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า

- เสียงตามสายมีผลต่อความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล
- อายุที่แตกต่างกันไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล
- ระดับการศึกษาต่างกันมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นรูปเทศบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ จะมีระดับความรู้ ความเข้าใจต่ำ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีระดับความรู้ ความเข้าใจสูง

สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ^๒ ได้ศึกษาบทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการให้ โภชนศึกษาแก่ มารดาในเขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยทำการวัดความรู้และทัศนคติ และพฤติกรรมทางโภชนาการก่อนและหลังการให้ โภชนศึกษา พบว่า บทบาทของเครื่องบันทึกเสียงสามารถเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติด้านโภชนาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

---

^๑ชนพล โล่ห์สุวรรณ, "ประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕) หน้า ๔๓ - ๔๔.

^๒สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ, "บทบาทของเครื่องบันทึกเสียงในการให้ โภชนศึกษาแก่ มารดาในเขตชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๕๔.

เพ็ญศรี วงศ์โรจนกุล ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อกับการให้ความรู้การส่งเสริมเลี้ยงลูกควายนมแม่พบว่า

- สื่อบุคคลมีบทบาทสำคัญที่สุดในการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกควายนมแม่
- มารดาที่มีการศึกษาสูงจะเข้าถึงสื่อบุคคลไกล เคียงมารดาที่มีการศึกษาค่ำ
- มารดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง จะเข้าถึงสื่อบุคคลไกล เคียงกับมารดาที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ
- มารดาที่มีอายุ อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา ภูมิลำเนา และจำนวนบุตรต่างกัน เปิดรับสารจากสื่อบุคคล วิद्यู เสียตามสาย และป้ายประกาศไม่แตกต่างกัน

และจากผลการวิจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่า สื่อบุคคลมีบทบาทอย่างมากต่อความรู้ที่ชาวบ้านได้รับ

ลักษณะ มนธาตุผลิ ที่ ได้ศึกษาการ เผยแพร่ข่าวสารคานสาธาณสุขมูลฐานควายนมแม่ เอกสารเผยแพร่ เรื่อง อนามัยครอบครัว กับผลสัมฤทธิ์ จากการให้เอกสารเผยแพร่ พบว่า

- ผู้ที่ได้รับแจกเอกสารเผยแพร่ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่ไม่ได้รับแจก
- ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ
- ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ
- ผู้ที่มีอายุน้อยได้รับความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีอายุมาก
- ผู้ที่อ่านเอกสารเผยแพร่บ่อยครั้ง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นกว่าผู้ที่อ่านเอกสารเผยแพร่น้อยครั้ง

เพ็ญศรี วงศ์โรจนกุล, "อิทธิพลของสื่อกับการให้ความรู้การส่งเสริมเลี้ยงลูกควายนมแม่" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๕), หน้า ๘.

ลักษณะ มนธาตุผลิ, "การเผยแพร่ข่าวสารคานสาธาณสุขมูลฐานควายนมแม่ เอกสารเผยแพร่เรื่องอนามัยครอบครัว กับผลสัมฤทธิ์ จากการให้เอกสารเผยแพร่" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๕) หน้า ๙.

นัยคา สวัสดิวงศ์ ได้ศึกษาความสนใจของหญิงคลอดบุตรต่อเอกสารการปฏิบัติตนใน
ระยะตั้งครรภ์ และหลังคลอด จากมารดาที่มาคลอดในโรงพยาบาลราชวิถี จำนวน ๗๐ คน ผล
จากการศึกษาพบว่า

- อายุของมารดาไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการอ่าน
- การศึกษามีความสัมพันธ์กับการอ่านปานกลาง
- จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์มีส่วนสัมพันธ์กับการอ่านน้อย
- มารดาให้ความสนใจต่อเรื่องการฝากครรภ์มากที่สุดถึงร้อยละ ๘๔

พ.ศ. ๒๕๑๘ สมศรีใจพิศาล ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้
เรื่องการปฏิบัติตนของมารดาที่ได้รับคำแนะนำและไม่ได้รับคำแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์ จาก
โรงพยาบาลศิริราช ผลการศึกษาในมารดาหลังคลอดสองกลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม ๓๐ คน และ
กลุ่มทดลอง ๓๐ คน มีความแตกต่างกันดังนี้

๑. ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนหลังคลอด มารดาที่ได้รับคำแนะนำจะมีคะแนนสูงกว่า
กลุ่มที่ไม่ได้รับคำแนะนำทั้งโดยส่วนรวมและจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน

๒. มารดาที่ได้รับคำแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์มีความคิดเห็นและความเชื่อในทางที่
ถูกต้องดีกว่ามารดาในกลุ่มที่ไม่ได้รับคำแนะนำทั้งโดยส่วนรวมและแยกตามอายุ ระดับการศึกษาและ
รายได้ต่อเดือน

๓. มารดาที่ได้รับคำแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์มีความรู้และการปฏิบัติจริงดีกว่า
มารดาที่ไม่ได้รับคำแนะนำทั้งโดยส่วนรวมและแยกตามอายุ ระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน

นัยคา สวัสดิวงศ์, "การศึกษาความสนใจของหญิงคลอดบุตรต่อเอกสารการปฏิบัติตน
ในระยะตั้งครรภ์ และหลังคลอด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๓๖.

๔. ความรู้ในการปฏิบัติตนหลังคลอดของมารดาในกลุ่มที่ได้รับคำแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์ จำแนกตามอายุไม่แตกต่างจากกลุ่ม ซึ่งไม่ได้รับคำแนะนำ แต่จะแตกต่างกันเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน มารดาที่มีการศึกษาสูงจะมีความรู้ในการปฏิบัติตนหลังคลอดมากกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ ท่านเองเดียวกับมารดาที่มีรายได้เฉลี่ยสูงก็มีความรู้ดีกว่ามารดาที่มีรายได้น้อย

คมคาย นาคะปัท^๒ ได้ศึกษา ประสิทธิภาพของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการมารับภูมิคุ้มกันโรคของเด็กในเขตจังหวัดราชบุรี โดยใช้อุปกรณ์การสอน คือ เอกสารเผยแพร่ และโปสเตอร์ เกี่ยวกับโรค คอตีบ บาดทะยัก โปлио ไอกรน คอมารดาในกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมพบว่า

- มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสนใจโดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนและมารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสนใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน มีความรู้เกี่ยวกับการรับภูมิคุ้มกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
- มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสนใจโดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และมารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสนใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน มีทัศนคติเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันโรค แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
- มารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสนใจโดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน นำบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรรมากกว่ามารดาในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสนใจโดยไม่ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

^๑สมัครใจ พิศาล, "การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ เรื่องการปฏิบัติตนของมารดาที่ได้รับคำแนะนำและไม่ได้รับคำแนะนำในระหว่างตั้งครรภ์ โรงพยาบาลศิริราช พ.ศ. ๒๕๑๘" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต แผนกวิชาพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๕.

^๒คมคาย นาคะปัท, "ประสิทธิผลของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการมารับภูมิคุ้มกันโรคของเด็กในเขตจังหวัดราชบุรี", (วิทยานิพนธ์ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต พยาบาลสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๒), หน้า ๘.

- อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่ใส่ใจ เพื่อให้มารดามีความรู้ เรื่องโรคคอติบ บาดทะยัก โปлио ไอกรน เพิ่มขึ้น
- ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์กับวิธีการใส่ใจมารดาให้มีความรู้ เรื่องวัคซีน ป้องกันโรคคอติบ บาดทะยัก โปлио ไอกรน เพิ่มขึ้น
- รายได้ของครอบครัวต่อเดือนไม่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่ใส่ใจ เพื่อให้มารดา มีความรู้ เรื่องวัคซีนป้องกันโรคคอติบ บาดทะยัก โปлио ไอกรน เพิ่มขึ้น

เนตรทราย รุ่งเรืองธรรม และจริวัตร คมพัสค์^๑ ได้ทำการศึกษาวิธีการอบรม เลี้ยงดูเด็กทารกของมารดาไทยในตำบลทิวราช และบ้านช่างหล่อ อำเภอบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า

- การศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกันในด้านกรปฏิบัติตน ระหว่างตั้งครรภ์
- ระดับรายได้ของครอบครัวต่างกันมีการปฏิบัติตน ระหว่างตั้งครรภ์ต่างกันอย่างน้อย สำคัญทางสถิติ

อรชร ณ ระนอง^๒ ได้ศึกษาความสามารถของพยาบาลสาธารณสุขในการให้ความรู้ เรื่องการอนามัยแม่และเด็กแก่หญิงหลังคลอดในการเยี่ยมบ้าน พบว่า

อายุ กับ การเปลี่ยนแปลงความรู้ สรุปลได้ว่าอายุของหญิงหลังคลอดในกลุ่มที่มีพยาบาล ไปเยี่ยม มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงความรู้ อยู่ ๒ เรื่องคือ การวางแผนครอบครัว และการให้ภูมิคุ้มกันโรค กล่าวคือ กลุ่มมารดาที่มีอายุน้อยจะมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพิ่มขึ้นมากกว่า มารดาที่มีอายุมาก ส่วนในกลุ่มที่ไม่มีพยาบาลไปเยี่ยม อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลง ความรู้ในทุก ๆ เรื่อง

^๑เนตรทราย รุ่งเรืองธรรม, เรื่องเคิม, หน้า ๖.

^๒อรชร ณ ระนอง, "ความสามารถของพยาบาลสาธารณสุข ในการให้ความรู้ เรื่อง การอนามัยแม่และเด็กแก่หญิงหลังคลอดในการเยี่ยมบ้าน", (วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพยาบาลสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๖๒.

การศึกษา กับ การเปลี่ยนแปลงความรู้ สรุปได้ว่า การศึกษาของหญิงหลังคลอดทั้งกลุ่ม ที่มีและไม่มีพยาบาลสาธารณสุขไปเยี่ยม ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงความรู้ในทุก ๆ เรื่อง แสดงว่า การศึกษามีได้อิทธิพลในการที่ทำให้ความรู้ของหญิงหลังคลอดเพิ่มขึ้นมากหรือน้อย

รายได้ กับ การเปลี่ยนแปลงความรู้ สรุปได้ว่า ในกลุ่มที่มีพยาบาลสาธารณสุขไปเยี่ยม ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างรายได้อะไรกับการเปลี่ยนแปลงความรู้ในทุก ๆ เรื่อง แต่ในกลุ่มที่ไม่มีพยาบาลสาธารณสุขไปเยี่ยม พบว่ารายได้อะไรมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงความรู้เรื่อง การให้ภูมิคุ้มกันโรคคือมารดาที่มีรายได้น้อยกว่าเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท มีความรู้เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕๘.๖ ของจำนวนมารดาในกลุ่มนี้ และมารดาที่มีรายได้อะไรตั้งแต่ ๑,๕๐๐ บาทขึ้นไปมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๕.๒ จึงสรุปได้ว่ามารดาที่มีรายได้น้อย มีการเปลี่ยนแปลงความรู้มากกว่ามารดาที่มีรายได้อะไรสูง

จากงานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิผลของสื่อในการเพิ่มความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลกับปัจจัยทางประชากร ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระดับเศรษฐกิจ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าปัจจัยทางประชากร อันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระดับเศรษฐกิจ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ และระดับความวิตกกังวลจะมีผลต่อการเพิ่มความรู้ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างตั้งครรภ์หรือไม่

งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อการสอน

ฮาสและ แพคเกอร์ ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า "สื่อการสอนคือเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความจริง ทักษะ ทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งไปยังผู้เรียน หรือเป็นเครื่องมือประกอบการสอนที่เราสามารถได้ยินและมองเห็นได้ก็เท่า ๆ กัน"

Fenneth B. Hass, and Mary G. Packer, Preparation and Use of Audiovisual aids, Prentice - Hall of India (Private). Ltd., New Delhi,

1964, p. 11.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า "สื่อการสอนหมายถึงวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ"

สื่อการสอนทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น และประหยัดเวลา ช่วยถ่ายทอดความคิดระหว่างครูกับนักเรียน ช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องราวที่ครูสอนได้รวดเร็ว และจำได้อย่างถาวร โดยลืมได้ยาก สามารถเรียนรู้ได้มากขึ้น และทำให้นักเรียนรู้จักการอภิปรายแสดงความคิดเห็น^๒

โรเบิร์ต อีเคอ คีฟเฟอร์ (Robert E. De Kieffer) ได้กล่าวว่ามีกรวิจัยหลายเรื่องที่จะหาประสิทธิภาพของการใช้สื่อการสอนและการเรียนรู้ ผลของการศึกษาแสดงถึงคุณค่าที่ได้รับจากการใช้สื่อการสอนว่าสามารถกระตุ้นความสนใจแก่นักเรียน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่เป็นรูปแบบขึ้น การเรียนรู้มีลักษณะเป็นพัฒนาการ และทำให้ความรู้มั่นคงถาวร นอกจากนี้สื่อการสอนยังช่วยจัดประสบการณ์ที่มีส่วนช่วยในการเรียนรู้ที่มีความลึกซึ้งและแตกต่างกัน ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และยังให้ประสบการณ์จริง ซึ่งจะกระตุ้นให้นักเรียน ได้ทำกิจกรรมส่วนตัว รวมทั้งเป็นการจูงใจให้นักเรียนอยากคนควาศึกษา สืบสวนหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยการอ่านอีกด้วย^๓

^๑ชัยยงค์ พรหมวงศ์, สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุภา สิ้นสกุล, ระบบสื่อการสอน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๕๕.

^๒Maurice P. Hunt, Teaching High School Social Studies, (New York: Harper & Brothers 1955), p. 369.

^๓Robert E. De Kieffer. Audio - Visual Instruction (New York : The Center for Applied Research in Education, Inc., 1965), p.6.

โสตทัศนูปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการจูงใจ เป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น นิพนธ์ ศุขปริศน์ ไคกล่าวถึง Kinder ซึ่งเป็นนักโสตทัศนศึกษาว่าการเรียนการสอนโดยใช้โสตทัศนูปกรณ์หรือสื่อการสอน เป็นตัวกระตุ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ช่วยทำให้การเรียนรู้อัตโนมัติ ช่วยปลูกฝังนิสัยข้างสังเกตุ และมีทัศนคติที่ดีด้วย

การจูงใจมารดาให้นำบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรคได้มีผู้สนใจพยายามหาวิธีจูงใจโดยใช้อุปกรณ์เผยแพร่ต่าง ๆ เป็นตัวกระตุ้นประกอบในการสอน ซึ่งจากการศึกษาของหน่วยงานวางแผนชุมชน ขององค์การพยาบาลสหรัฐอเมริกา เรื่อง "แรงผลักดันในการนำบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรค"^๒ พบว่าการจูงใจโดยใช้ Poster ที่เหมาะสมมีอิทธิพลทำให้ผู้มารับบริการภูมิคุ้มกันโรคเพิ่มขึ้น จากร้อยละ ๕๐ เป็นร้อยละ ๘๐

จากการศึกษาของแผนกป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อ กองควบคุมโรคติดต่อ ฝ่ายสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร เมื่อปี ๒๕๒๐^๓ ได้ศึกษาวิธีดำเนินการให้วัคซีนป้องกันโรคโปลิโอโดยใช้รถโฆษณาเคลื่อนที่แจกเอกสาร ใบปลิว และกำหนดนัดหมายบริการทั่วประเทศเทศบาลกรุงเทพฯ ผลปรากฏว่าเด็กได้รับการฉีดวัคซีนสูงขึ้นถึงร้อยละ ๘๗.๗๗ - ๙๐.๐๒

คมคาย นาคะปัท ได้ศึกษาประสิทธิผลของอุปกรณ์การสอนที่มีต่อการมารับภูมิคุ้มกันโรคของเด็กในเขตจังหวัดราชบุรี โดยใช้สื่อการสอนคือเอกสารเผยแพร่ และโปสเตอร์เรื่องภูมิคุ้มกันโรค ผลการวิจัยพบว่า

นิพนธ์ ศุขปริศน์, โสตทัศนศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : แพริพิทยา, ๒๕๑๔)
หน้า ๒.

^๒ NLM's Division of Community Planning. Child Immunization Drive Carried Forward. Nursing Outlook September 1976, Vol. 24, No.9, p.543.

^๓ กรุงเทพมหานคร, กองควบคุมโรคติดต่อ, "วิธีดำเนินการให้วัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ" (กรุงเทพฯ : ฝ่ายสาธารณสุข, ๒๕๑๐), หน้า ๓๐ (อัครสำเนาะ).

- หลังการจูงใจและก่อนการจูงใจของมารดาที่อายุน้อย (๑๕ - ๒๕ ปี) และมารดาที่อายุมาก (๓๐ - ๔๕ ปี) ของกลุ่มที่ใช้อุปกรณ์ มีระดับความแตกต่างมากกว่าระดับความแตกต่างของมารดาในกลุ่มที่ไม่ใช้อุปกรณ์ กล่าวคือ มารดาอายุน้อยกลุ่มทดลอง มีความแตกต่างของคะแนน ๔.๓๗๒ คะแนน ส่วนกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างเพียง ๒.๔๕๓ คะแนน และมารดาอายุมากกลุ่มทดลองมีความแตกต่างของคะแนน ๕.๑๖๗ คะแนน กลุ่มควบคุมมีความแตกต่างเพียง ๑.๘๒๘ คะแนนเท่านั้น^๑

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าอุปกรณ์หรือสื่อการสอนมีบทบาทในการเพิ่มความรู้ในเรื่องภูมิคุ้มกันโรค

ผลการวิจัยของ Haefner และ Hirscht เรื่องการจูงใจ และผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกี่ยวกับความเชื่อค่านิยมสุขภาพอนามัย พบว่ากลุ่มทดลองใช้ภาพยนตร์ เป็นอุปกรณ์ประกอบการจูงใจมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อค่านิยมสุขภาพอนามัยมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ใช้อุปกรณ์^๒

จากผลการวิจัยทั้งหมดที่อ้างถึง เป็นประสิทธิผลของสื่อการสอนในการช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติ แต่ยังมีเคยมีผู้ใดได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับสื่อภาพพลิก (Flip chart) ในการให้คำแนะนำมารดา (Mothercraft) โดยการให้สื่อบุคคลในที่นี้คือพยาบาลบรรยายประกอบสื่อภาพพลิก ซึ่งมีโครงการนี้มานานกว่า ๒๐ ปี แต่ยังมีเคยได้มีการประเมินประสิทธิผลของการให้คำแนะนำ และยังมีเคยมีผู้ใดได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องภาพพลิกมาก่อน ผู้วิจัยได้สนใจหาประสิทธิผลของการให้คำแนะนำมารดา (Mothercraft) นี้ และโดยที่การให้คำ

^๑ คมคาย นาคะปัท, เรื่องเดิม, หน้า ๔๕.

^๒

Don P. Haefner and P. Hirscht. Motivational and Behavioral Effects of Modifying Health Beliefs. Public Health Report June 1970, Vol. 85, No. 6, pp. 478 - 483.

แนะนำมาราคานี้ได้ใช้สื่อภาพพลิก (Flip chart) ประกอบการสอน ผู้วิจัยจึงได้เรียนสัมภาษณ์
คุณวัชรินทร์ รอยอาจิ้น นักวิชาการสุศึกษา ๕ ฝ่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กองอนามัยครอบครัว
กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้กรุณาเล่าประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสื่อภาพพลิกของกอง
อนามัยครอบครัวว่า

ประมาณปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๘ กองอนามัยครอบครัว ได้ใช้แบบสอบถามโดยการสัมภาษณ์
พนักงานแคงครรภ์ และพยาบาล บางกลุ่มว่า ในการให้สุศึกษาแก่ชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย
เจ้าหน้าที่ตั้งคำถามต้องการอะไรช่วยบ้าง คำตอบส่วนใหญ่ได้แก่ ต้องการภาพช่วยการอธิบายให้
ชาวบ้านเข้าใจง่ายและแจ่มชัดขึ้น จากความต้องการตั้งคำถาม กองอนามัยครอบครัวจึงได้ออก
แบบสร้างภาพพลิกเพื่อใช้ในการงานของกองอนามัยครอบครัวขึ้น ภาพพลิกตั้งคำถามจะมีคำบรรยาย
กำกับอยู่ด้านหลังทุกภาพ แล้วนำไปทดลองใช้โดยให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นใช้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย
เพื่อทำข้อมูลที่ได้รับมาปรับปรุงภาพพลิกตั้งคำถามให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองอนามัยครอบครัวจัด
ทำภาพพลิกตั้งคำถามเพื่อให้แคงครรภ์ พยาบาล และพนักงานอนามัย ใช้ในการปฏิบัติงานเยี่ยม
บ้านหญิงมีครรภ์ และใช้ในกลุ่มคนประมาณสิบกว่าคนเท่านั้น และจากนั้นก็ใช้สื่อภาพพลิกประ
กอบการให้คำแนะนำหญิงมีครรภ์ตลอดมา

ปัจจุบันฝ่ายประมวลข่าวสารกองอนามัยครอบครัว ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์และมานุษย
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กำลังศึกษาเกี่ยวกับ Information flowing ซึ่งรวมเรื่องภาพ
พลิกไว้อย่าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์ วัชรินทร์ รอยอาจิ้น, นักวิชาการสุศึกษา ๕ ฝ่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
กองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข, ๑ กันยายน ๒๕๒๕.